

LIFE RE-Vultures

Опазване на черните и белоглавите лешояди
в Родопите

АНАЛИЗ НА ЗАКОНОВАТА РАМКА И ДЕЙСТВИЯ ЗА СПРАВЯНЕ С ПРОБЛЕМИТЕ НА НЕЗАКОННО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ОТРОВИ В ИЗТОЧНИТЕ РОДОПИ

Технически доклад по дейност А7 на проект LIFE RE-VULTURES
LIFE14NAT/NL/901

ХРИСТО ХРИСТОВ

2017

WWW.LIFE-VULTURES.COM

Автор:

Христо Христов

Препоръчително цитиране:

Христов, Х. 2017. Анализ на законовата рамка и действия за справяне с проблемите на незаконно използване на отрови в Източните Родопи. Технически доклад по дейност А7, LIFE14NAT/NL/901, Българско дружество за защита на птиците, 37 с.

За проекта:

Този доклад е разработен в рамките на дейност А7 на проект Опазване на черните и белоглавите лешояди в Родопите (LIFE RE-Vultures LIFE14NAT/NL/901), финансиран по програма LIFE на Европейския Съюз. Проектът работи за стабилни и увеличаващи се популации на белоглавите и черните лешояди в трансграничния регион на Родопите.

Съдържание:

Увод	4
Анализ на основните причини за употреба на отровни вещества.....	5
Национална политика за опазване на народното стопанство	5
Конфликт човек –хищник	9
Конфликт човек-човек	11
Анализ на нормативната уредба свързана с незаконната употреба на отрови в България	13
Отговорни институции и ролята им в случай на тровене.....	20
Действия в случай на тровене	24
Природозащитни дейности в случай на тровене.....	28
Препоръки	29
Заключение	32
Литература.....	33
Списък на използваните съкращения.....	36
Summary.....	37

Увод

„Всички вещества са отровни. Няма такива, които не са. Само дозата разграничава отровата от лекарството ”

Парацелзиус

Отровите представляват химически съединения или вещества, които могат да нарушат нормалното протичане на жизнените процеси в живите организми. Попаднали в организма, при определени условия те предизвикват разстройство на здравето или смърт.

Отровите са познати и използвани от древността, но бумът на целенасочено използване на отровни вещества е през ХХ век, когато се разработват и влизат в употреба бойните отровни вещества. Употребата им през Първата световна война отнема живота на милиони и поради това с т.нар. Женевски протокол от 1925 година се забранява използването на отрови в случай на война. Опитите за създаване на химически оръжия обаче продължават, в повечето случаи прикрити като изследвания по разработката на пестициди.

През втората половина на ХХ век много от разработените през военните години бойни отровни вещества започват да се употребяват за цивилни цели - в медицината, промишлеността и особено в селското стопанство. Масовата употреба на отровни вещества за растителна защита, борба с болести като бяса и най-вече за борба с насекоми, гризачи и хищници оказват негативно въздействие върху биоразнообразието. Грабливите птици и в частност лешоядите стават косвени жертви на масовите кампании за тровене на хищници и други неприятели.

Настоящият доклад представя преглед на основните причини за използване на отровни вещества и анализ на действащото законодателство и отговорностите на институциите по отношение на незаконната употреба на отрови и препоръки за справяне на проблемите свързани с това.

Анализ на основните причини за употреба на отровни вещества

Национална политика за опазване на народното стопанство

В годините след Втората световна война в България започва създаването на плановото народно стопанство, селско стопанските животни са колективизирани в ТКЗС, започват да се създават и дивечовъдни участъци. За увеличаване на добивите в животновъдството и на дивечовите запаси се предприемат целенасочени мерки за борба с хищниците. С приетият през 1948 г. Закон за лова и свързания с него Правилник за приложение на закона за лова (обн. ДВ бр. 272 от 19.11.1948) дивечът се разделя на полезен и вреден. Към вредния дивеч са отнесени *„всички животни, вредни за полезния дивеч, горите, земеделието и отраслите му“* – кафявата мечка, дива свиня, вълк, чакал, лисица, дива котка, катерица, видра, лалугер, белка, златка, невестулка, язовец, пор. За вредни са определени и соколовите с изключение на дребните соколи (керкенец, белошипа и вечерна ветрушка), орлите и ястребите, сем. Гарванови, чаплите, чайките и т.н. Въвежда се и практиката за заверка на ловния билет срещу предадени крака на вредни видове птици. По отношение на лешоядите трябва да се отбележи, че в Правилника за приложение на закона за лова белоглавият, черният и египетският лешояди са включени в *„групата на полезния дивеч, забранен за лов“*, в която се включват *„животни, които са признати за полезни за горите, земеделието и отраслите му“*, като за улавянето или убийството им се предвиждат санкции – *„глоба от 500 до 3000 лева за всеки убит екземпляр, извадено яйце или развалено гнездо“*. Брадатият лешояд е отнесен към видовете *„рядкост в Европа и у нас“* и ловът му също е забранен, а предвидената глоба е от 5000 до 50000лв.

Унищожаването на вредния дивеч е разрешено с всякакви средства, като се предвижда и материално поощряване за това. В Правилника за приложение на закона за лова има и ясно разписана процедура за тровене :

“Тровенето на вреден дивеч се извършва от длъжностните лица по лова и горите.

Всеки, който има право да трови вреден дивеч е длъжен да съобщи писмено най-късно пет дни преди поставяне на отровата в местния народен съвет за дните, мястото и начина на тровенето, за да може да се даде най-широка гласност. Същият е длъжен да вземе всички предпазни мерки за избягване на нещастия. След привършване на тровенето стръвта се изгаря или заравя дълбоко в земята.“

Предвиждат се и наказания за тровене на вреден дивеч без разрешително или при непредпазливо боравене с отрова.

С Правилника за опазване на горите в Народна Република България (обн. ДВ бр.19 от 4.3.1952г.) са посочени и основните длъжностни лица, отговорни за тровенето:

11. Освен посочените задължения на горския надзирател и старшия горски надзирател по охраната на горите, същите имат да изпълняват и следните работи:

д) да пазят полезния дивеч и подпомагат неговото развъждане и да изтребват вредния дивеч

Успоредно с полагането на основите на социалистическото ловно и селско стопанство след Втората световна война случаите на бяс на територията на България рязко се увеличават и през 1948 г. е приет специален Указ за борба с бяса (обн. ДВ бр.136 от 12.6.1948 г.). Борбата против бяса се води посредством предпазни мерки и лечение, а предпазните мерки включват „унищожението на заболели животни или на такива, които са били в контакт с тях“. Освен „унищожението на безстопанствените кучета и котки“ борбата с бяса включва и мерки за унищожаване на диви животни от групата на вредния дивеч, които могат да са преносители на бяс.

Така тровенето на т.нар. вреден дивеч е превърнато в официална политика на Народна Република България. За тровене се използва основно стрихнин, който се залага в телата на умрели селско стопански или диви животни. Успоредно с това се провежда и борба с бяса, която включва обгазяване с отрова на дупки на лисици и язовци.

Борбата с вредния дивеч и бяса постепенно започва да дава своите резултати и популацията на вълка и други хищници силно намалява (Боев 1997). Масовото тровене със стрихнин обаче оказва негативно влияние и на част от „полезния дивеч, забранен за лов“. Поради начина си на хранене лешоядните видове птици са основните жертви на тази борба. Няма точни данни какво количество стрихнин е било използвано и колко лешояда са отровени през 50-те - 60-те години на ХХ век, когато тровенето със стрихнин е най-интензивно. Със сигурност обаче борбата с вредния дивеч води до рязко намаляване на броя на лешоядите в България – отровена е последната двойка брадати лешояди в Пирин, изчезват редица гнездовите колонии на белоглавия лешояд в България. (Боев, Мичев 1980)

На територията на Източните Родопи тровене със стрихнин се е практикувало основно в районите с по-интензивно животновъдство, около големите овцеферми в рамките на ТКЗС и в създадените дивечовъдни участъци. По данни

от местни жители например тровения със стрихнин е имало в района на с. Попско и с. Железино, Ивайловградско, където има големи овцеферми. За района на Маджарово обаче няма данни за прилагане на стрихнин, а за намаляване на броя на вълците са се правили специални хайки. Това от една страна би могло да се дължи на факта, че районът е определен за развитие на минна промишленост и не е създадено ТКЗС, а от друга - на отдалечеността и изолираността му.

В началото на 60-те години на ХХ век критиките срещу използването на стрихнинизирани примамки за унищожаване на вредния космат дивеч стават все по-чести, тъй като поставените примамки не се прибират и водят до отравяне на други видове животни и птици. В резолюция от симпозиум на тема "Грабливите птици в България и необходимостта от тяхната закрила", проведен на 1 октомври 1965 г. се препоръчва *„постепенно подменяне на употребата на стрихнин като средство за унищожаване на вредния космат дивеч със сънотворни препарати, които не унищожават редките и полезни грабливи птици, и чрез острел“*. Цитира се и заповед на Комитета по горите и горската промишленост (КГГП), съгласно която стрихнинизирани примамки трябва *„да се залагат само зиме и то под прикритие така, че да не ги откриват грабливите птици“* Препоръчва се *„същите през деня да се прибират или маскират“*, а след като се одерат, трупове на отровените животни да се изгарят или заравят. (Боев 1965)

Още през 1962 г. във връзка с приетия Указ за защита на родната природа Главно управление на горите издава Заповед №1833 (обн. ИПНС бр.78 от 28.9.1962), с която се обявяват за защитени и са поставени под закрила редица видове, включително и всички лешояди, и изрично се забранява тровенето им. Приетият през 1967 г. Закон за защита на природата също забранява използването на отрови. Затяга се и контролът над силно действащите отровни вещества, като всяка една употреба се извършва със специално разрешение на органите на МВР. Въпреки забраните и засиления контрол обаче през 1970 г. 44% от вълците са убити със стрихнин. (Боев 1997).

Стрихнинът постепенно излиза от употреба и останалите количества са иззети от държавата. Въпреки това е неясно каква част от количествата отрова, които са изписани като използвани за борба с вредния космат дивеч наистина са употребени и какво количество е останало скрито при различни частни лица. Например въпреки изземането на останалите количества стрихнин от държавата, през 1998 г. при постъпване на работа като участъков ветеринар във ветеринарната лечебница на с. Плевун открих складиран около 300 гр. стрихнин.

Стрихнинът се заменя с приспивателни препарати, които би трябвало да са безопасни за грабливите птици и най-вече за лешоядите, като вероятно се е предполагало, че след като изядат сънотворната примамка хищниците ще се

скрият и умрат на безопасно за птиците място. Също така ако останат в природата сънотворните препарати се разпадат и не са опасни за околната среда за разлика от стрихнина, който запазва свойствата си много години.

От средата на 70-те до края на 80-те години на XX век се провеждат спорадични кампании за регулиране на хищниците и борба с бяса. В началото на 80-те години на миналия век заболяването бяс отново придобива огнишен характер и се предприема национална кампания за борба с болестта чрез избиване на преносителите ѝ, най-вече лисици и кучета и обгазяване на дупки на лисици и язовци с отровен газ. (Б.Христов –лич. съобщ.). Последната официална кампания, която се организира и провежда от държавата, е националната кампания за намаляване броя на наземните хищници, която се провежда през 1989-1990 г. Използва се луминал (фенобарбитал). Въпреки уверенията на представители на КОПС, че е издадена специална заповед да не се използва луминал в общините на юг от Минарани бани и Хасково, 2 малки белоглави лешояда са открити мъртви в гнездата на Жълтата скала в района на Маджарово. Един от лешоядите е занесен за аутопсия и изследване в Научно – изследователския институт по ветеринарна медицина – Стара Загора и е установено, наличие на барбитурати.

Към употребата на отровни вещества за опазване на народното стопанство трябва да се добави и масовата употреба на пестициди за растителна защита, борбата с комарите през 60-те години на XX век с използване на ДДТ, борбата с гризачите с бързо действащи родентициди като цинков фосфид или други отровни вещества като редетин, азодрин, талон. (Спасов et al. 1989).

Последният документиран случай на отровени лешояди в Източните Родопи в резултат на официална кампания е през 1998 г., когато двойка египетски лешояди с малкото в района на с. Габерово, община Маджарово са открити мъртви в гнездото си. В района по това време се провежда кампания срещу борова процесия чрез пръскане на пестициди с хеликоптер.

Официални кампании с употреба на отровни вещества се провеждат с различна интензивност през втората половина на XX век от различни държавни структури. Употребата на отрови е включена и в действащото тогава законодателство и е поощрявано с материални стимули. Въпреки че през целия този период лешоядите са защитени от закона и се предвиждат санкции за унищожаването им те стават косвени жертви на официалното използване на отрови.

Конфликт човек – хищник

Конфликтът човек – хищник се посочва като най-честата причина за използване на отрова. Целта винаги е хищникът, но отровните примамки в повечето случаи се оказват слабо ефикасни срещу целта си за сметка на косвените жертви.

В началото на 90-те години на XX век ТКСЗ се разпадат и започва бавното възстановяване на частното животновъдство в България. Броят на селскостопанските животни рязко намалява. Въпреки това в Източни Родопи започват да се създават малки семейни животновъдни стопанства. В периода 1990-2000 г. животновъдството в района е слабо развито и въпреки загубите от хищници не са регистрирани случаи на ползване на отрова от животновъди срещу вълци. До голяма степен това може да се дължи на липсата на опит и познание как да се ползват отровни примамки. В предходния период отровни вещества се ползват само от оторизирани лица основно горски и ловни надзиратели под строгия контрол на МВР. Районът на Източни Родопи е граничен и етнически смесен и може да се предположи, че тук контролът върху отровните вещества е бил засилен особено през 80-те години на XX век по времето на т.нар Възродителен процес.

Единственият регистриран случай на използване на отровни примамки през последното десетилетие на XX век би могло да се свърже с ловно стопански практики от близкото минало за опазване на т.нар. полезен дивеч.

През май 1996 г. двойка белоглави лешояди с малкото си са открити мъртви в гнездо на Кован кая, Маджарово. Общият брой на отровените белоглави лешояди са 5 add, 5 suadd, 1 juv., а използваното вещество е фосфор органична отрова. (Hristov 1998) При извършените претърсвания за умрели птици и отровни примамки се установява, че двойката египетски лешояди, загнездила над с. Девинци липсва, а в гнездото им кацат гарвани гробари и кълват нещо (П.Шпаковски – лич.съобщ.). Анализът на всички събрани данни насочва към предположението, че отровата е заложена в труп на елен на територията на двойката египетски лешояди, гнездяща над с. Девинци. Въпреки че няма сигурни доказателства се предполага, че това е последният случай, в който практики от социалистическото ловно стопанство се прилагат срещу хищници в Източните Родопи.

След 2000 г. с подпомагането на селското стопанство с предприєдинителните фондове (програма Сапард) и с европейските субсидии след присъединяването на България към Европейския съюз броят на отглеждания добитък в района бързо започва да се увеличава. Основните приходи на животновъдите в района идват не от реализирана на пазара продукция, а от подпомагане под форма на субсидии, а отпусканите субсидии са обвързани с брой животни. Съгласно действащата нормативна база в България при установена липса на заявени за подпомагане животни размерът на субсидията се намалява. Наредба № 21 от 30

юни 2010 г. за реда за контрол на изискванията на схемите за национални допълнения към директните плащания определя, че ако липсите са до 10% животновъдите губят подпомагане само за липсващите животни, но ако липсите са до 20 % субсидиите им се намаляват с удвоения размер на подпомагането за липсващите животни, а ако при проверка липсват над 20 % от заявените животни стопаните губят право на подпомагане за съответната година. По този начин всяка загуба от хищник или от болест се отразява финансово на животновъдите и дори може да доведе до санкции.

В Наредба № 7 от 24 февруари 2015 г. за прилагане на мярка 10 „Агроекология и климат“ от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г. е предвидена възможност стопаните да представят документ, с който да удостоверят загуба на животно, за да не бъдат санкционирани:

Чл. 43, (1) 3. - при смърт вследствие на нападение от хищници – документ, издаден от държавно горско стопанство и/или от директора на дирекция на национален парк, в зависимост от това, кой стопанисва територията, на която се е случило нападението.

В България има разработена схема за компенсация на щети от мечки, но за щети от вълци се предвиждат компенсации само съгласно Закона за лова и опазване на дивеча:

Чл. 79. (1). Обезщетенията за щети, нанесени от дивеча в ловностопанските райони на земеделски култури, горска растителност и на домашни животни в разрешените за паша райони, се заплащат от лицата, стопанисващи дивеча.

В Източни Родопи се практикува предимно екстензивно животновъдство с превес на говедовъдството, повечето животни са отглеждат изцяло пасищно и без пастир. Рядко животно, умряло по каквато и да било причина, се открива навреме, за да може да се докаже причината за смъртта. Повечето собственици на животни се ориентират, че има умряло животно в района им, основно по поведението на лешоядите и трупът, който намират обикновено е вече изяден от тях. В тези случаи трудно може да се докаже, че животното е убито от хищник, а не е умряло от болест. Дори и да може да се докаже, че животното е убито от вълци, а животновъдите в района нямат практиката да се обръщат към представители на държавното горско стопанство за документ, доказващ загуба от хищник или да предявяват претенции към стопанисващите дивеча за компенсации.

Стопанисващите дивеча съгласно закона са най-често ловните дружинки към съответното ловно сдружение. Често в тях членуват и животновъдите, които търпят загуби от вълци и така на практика те трябва да компенсират сами себе си.

Финансовите загуби, които търпят животновъдите при нападения на хищници, и неработещата схема за компенсации на щетите от вълци са основната причина за изостряне на конфликта между човека и хищниците и за прибягване към нелегални средства за решаване на проблема. Контактите със съседни страни, в които поставянето на отровни примамки срещу хищници е честа практика – роднини в Турция или сезонна работа в животновъдството в Гърция, водят и до натрупване на знание как да се трови.

През май 2004 г. с цел намаляване на загубите от вълци животновъд в района на с. Летовник, община Момчилград поставя отрова в труп на теле, убито от вълк. За случая алармират туристи от туристическото дружество в Кърджали, които откриват умрял белоглав лешояд и го заравят. По думите им в близост е имало още две птици във видимо лошо състояние, които не могли да излетят и избягали. При направения след това оглед от представители на Природозащитен център Източни Родопи е открит само трупа на заровения лешояд, от който са взети проби, изпратени за анализ в лабораторията на Националния научно-изследователски ветеринарно медицински институт – филиал Стара Загора. Анализът показва, че е използван цинков фосфид (отрова за мишки). Освен заровения лешояд в района на с. Летовник са открити и два мъртви гарвана гробари, а местни животновъди съобщават, че двойката египетски лешояди от района на с. Лисиците също е умряла. При последвалото претърсване на района на Бал кая и Кечи кая са открити още 4 мъртви белоглави лешояди. Трябва да се отбележи, че при този случай на използване на отровни примамки и отровени лешояди РУ Момчилград към ОД МВР Кърджали се самосезира и започва разследване, като успява да намери заподозрян. Поради липсата на самопризнания и достатъчно доказателства не се стига до осъдителна присъда, но проведените следствени действия от страна на полицията оказват силен превантивен ефект.

Последният случай на ползване на отровни примамки с цел решаване на проблема с вълчите жертви е от октомври 2016 г. в района на с. Стражец, община Крумовград. Въпреки че няма отровени лешояди жертви на отровата стават много други видове. В претърсването на района за първи път се включва и специализираният екип за борба с отровите, създаден в рамките на проекта „Опазване на черните и белоглавите лешояди в Родопите“. Въпреки че специалното куче за борба с отровите доказва ефективността си и успява да намери отровните примамки, а в разследването се включват представители на различни институции и е заведено досъдебно производство, този случай показва неяснотите в компетенциите на различните институции и редица пропуски и проблеми при разследването на случаи на тровене.

Конфликт човек-човек

Междоличностните конфликти често водят до употреба на отрова особено в селата, като жертвите са основно съседките кучета. Труповете на отровените

кучета изключително рядко се заравят или предават на екарисаж, най-често те се изхвърлят в околностите на населеното място, където са лесно достъпни за различни мършоядни видове. Особено уязвими от тези практики са египетските лешояди, които често търсят храна в близост до селата.

Пример за подобна употреба на отрова с цел тровене на кучетата на съседия е регистриран през юли 2013 г. в с. Долни Главанак, общ. Маджарово, когато са използвани патешки глави обработени с ланат. Четири кучета и една лисица са открити мъртви. Предполага се, че отровните примамки са заложени, за да се убият кучетата на местен животновъд.

Може да се предполага, че практиката да се тровят кучета на съседия по селата е широко разпространена, тъй като при разговори с местни жители често се споменават случаи на отровени кучета, но много рядко тези случаи стават публично известни и рядко може да се установи дали наистина става дума за отрова или за заболяване.

Към конфликтите човек-човек се отнасят и проблемите с безстопанствените кучета и котки особено в градовете и употребата на отрова за намаляване на числеността им. Липсата на адекватен контрол върху собствениците на домашни любимци, най-вече за превенция на изоставянето на кучета и котки и неприлагането на адекватни мерки за контрол на размножаването им води до увеличаването на популацията на безстопанствените животни и създава предпоставки за използване на отрови – честа практика е залагането на отровни примамки на места, на които се концентрират безстопанствени животни.

След това трупове на отровените животни най-често се събират от почистващите фирми и да се изхвърлят на депата за битови отпадъци, където стават лесно достъпни за лешоядите.

Анализ на нормативната уредба свързана с незаконната употреба на отрови в България

Производството, разпространението, притежанието и използването на отровни вещества се регулира от действащото законодателство.

Съгласно **Наказателния кодекс**:

Чл. 354. (1) Който без надлежно разрешение произведе, придобие, държи, отчужди или предаде другиму силно действащо или отровно вещество, което не е наркотично вещество поставено под разрешителен режим, се наказва с лишаване от свобода до две години или с глоба от сто до триста лева.

(2) Ако престъплението по ал. 1 се извършва системно, наказанието е лишаване от свобода до три години и глоба от сто до триста лева.

(3) Предметът на престъплението се отнема в полза на държавата.

(4) Който наруши правила, установени за производство, придобиване, пазене, отчитане, отпускане, превозване или пренасяне на вещества по ал. 1, се наказва с лишаване от свобода до две години или с пробаця или с глоба от сто до триста лева.

Действащата нормативна база обаче не дава легална дефиниция на понятието „силно действащо отровно вещество“, но то се определя в юридическата теория и практика като вещество, годно да нанесе във всички случаи значителни поражения на жив организъм, като освен това то може дори в малки количества да нанесе тежки и смъртоносни увреждания.

Българското законодателство обаче дава дефиниция на опасни химически вещества, към които се отнасят и по-голяма част от веществата, използвани в отровните примамки.

Съгласно чл. 2 от **Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и препарати**, опасни химични вещества и смеси са такива, които се класифицират в една или повече от следните категории:

1. експлозивни
2. оксидиращи
3. изключително запалими
4. лесно запалими:

5. запалими

6. силно токсични - химични вещества и препарати, които в много малки количества при вдишване, поглъщане или проникване през кожата могат да причинят смърт или остри и хронични увреждания на здравето;

7. токсични - химични вещества и препарати, които в малки количества при вдишване, поглъщане или проникване през кожата могат да причинят смърт или остри и хронични увреждания на здравето;

8. вредни - химични вещества и препарати, които при вдишване, поглъщане или проникване през кожата могат да причинят смърт или остри и хронични увреждания на здравето;

9. корозивни

10. дразнещи

11. сенсibiliзиращи

12. канцерогенни

13. токсични за репродукцията

14. мутагенни

15. опасни за околната среда - химични вещества и препарати, които, като попаднат в околната среда, представляват или могат да представляват веднага или след време опасност за един или повече от компонентите на околната среда.

Съгласно закона (чл.27) контролът върху опасните вещества е от компетенциите на структури на Министерствата на околната среда и водите и на здравеопазването, а при внос и износ на такива вещества – от компетенциите на Агенция Митници. За нарушаване на закона са предвидени административни санкции – глоби и отнемане на разрешителни.

Към опасните химически вещества се отнасят и препаратите за растителна защита, като контролът върху тяхната употреба се осъществява от дирекция „Продукти за растителна защита, торове и контрол“ към Българската агенция за безопасност на храните (БАБХ). Съгласно **Закона за защита на растенията** препаратите за растителна защита се разделят на две категории на употреба – професионална (първа и втора група) и непрофесионална с цел ограничаването на употребата на препарати съдържащи силни отровни вещества до определен кръг потребители. При нарушения органите на БАБХ могат да налагат административни наказания.

Силата на отровното действие на препаратите за растителна защита се преценява по т. нар. средна летална (смъртна) доза (LD50), т. е. по количеството отрова, която предизвиква смъртта на половината опитни животни (бели мишки/плъхове). Почти всички препарати за растителна защита действат не само при поглъщане през устата, но и през кожата и дихателните органи, като леталната доза се различава в зависимост дали препаратът се поглъща, действа през кожата или се вдишва.

В зависимост от средната летална доза (LD50) въз основа на действащата европейска и национална нормативна база препаратите за растителна защита се разделят на четири групи:

- 1. Изключително опасни – много силно отровни препарати със силно изразени отрицателни ефекти (канцерогени, мутагени и т.н.) или силно устойчиви в околната среда. Поради високата си токсичност и опасност такива препарати не се регистрират и са забранени за употреба в България

LD 50 орално - 1-10 мг/кг (твърда форма); 1-50 мг/кг (течна форма)

LD 50 дермално - 1-40 мг/кг (твърда форма); 1-100 мг/кг (течна форма)

LD 50 инхалаторно – 1- 200 мг/куб.м.

- 2. Много опасни - силно отровни препарати, които влизат в първа професионална категория съгласно Закона за защита на растенията и свързаните с него нормативни и поднормативни актове. Те се прилагат само от обучени специалисти, които имат разрешително за употребата им. Към тази категория се отнася и най-често използвания за тровене пестицид в България в последните години – ланат.

LD 50 орално - 11 – 30 мг/кг (твърда форма); 51 – 100 мг/кг (течна форма)

LD 50 дермално - 41 – 150 мг/кг (твърда форма); 101 – 500 мг/кг (течна форма)

LD 50 инхалаторно – 201 – 1000 мг/куб.м.

- 3. Отровни или опасни препарати за растителна защита от втора професионална категория. Право да ги прилага има всеки, преминал специален курс на обучение за работа с такива препарати и представи удостоверение за това при закупуването им.

LD 50 орално - 31 – 150 мг/кг (твърда форма); 101 – 500 мг/кг (течна форма)

LD 50 дермално - 151 – 1000 мг/кг (твърда форма); 501 – 2000 мг/кг (течна форма).

LD 50 инхалаторно – 1001 – 2500 мг/куб.м.

Λ Слабо опасни препарати, попадащи в непрофесионалната група и предназначени за широка употреба

LD 50 орално - над 150 мг/кг (твърда форма); над 500 мг/кг (течна форма)

LD 50 дермално - над 1000 мг/кг (твърда форма); над 2000 мг/кг (течна форма).

LD 50 инхалаторно – над 2500 мг/куб.м.

Въпреки че производството, придобиването, съхранението и използването на опасни вещества е строго регулирано от законодателството, за нарушение на действащите разпоредби се предвиждат основно административни наказания. Например за употреба на препарат от професионална категория без разрешително съгласно чл. 163 на Закона за защита на растенията е предвидена глоба от 400 до 1400 лв. за физическо лице и от 800 до 2600 лв. за юридическо.

Предвидените в Наказателния кодекс наказания за нарушаване на режимите за употреба, съхранение и разпространение на опасни вещества също са символични и на практика рядко се прилагат.

По-сериозни санкции се предвиждат в случаите, в които отровно вещество е използвано за умъртвяване на животни, като използването на отрови и отровни примамки са забранени в няколко закона.

Съгласно **Закона за лова и опазване на дивеча:**

Чл. 65. При ловуване се забранява използването на следните средства и методи:

(3) отровни или упойващи вещества, както и стръв с такива вещества;

В Правилника за приложение на закона за лова и опазване на дивеча се забранява употребата на токсични препарати вредни за дивеча:

Чл. 109 (3) Забранява се използването на вредни за дивеча:

- 1. силно токсични химични препарати;*
- 2. слабо токсични препарати, без да се спазват установените технологии и дозировки.*

Съгласно административно наказателните разпоредби на същия закон:

Чл. 95а. При убиване или отравяне на дивеч вследствие ползване на токсични препарати нарушителите се наказват с глоба от 500 до 1500 лв., но не по-малко от стойността на причинената вреда.

Законът посочва и институциите, отговорни за опазване на дивеча:

Чл. 66. (1) Контролът по опазването на дивеча във всички ловностопански райони се осъществява от Министерството на земеделието, храните и горите чрез Изпълнителната агенция по горите, нейните структури, държавните горски стопанства, държавните ловни стопанства и от Министерството на околната среда и водите.

(2) Министерството на околната среда и водите осъществява контрол по опазването на генетичния фонд.

Съгласно закона нарушенията на Закона за лова и опазване на дивеча се установяват с актове, които се издават от представители на Изпълнителна агенция по горите (ИАГ) или от упълномощени служители на Министерството на вътрешните работи (МВР) съгласно разпоредбите на Закона за административните нарушения и наказания. Така съгласно закона в случай на отровен дивеч представителите на ИАГ могат единствено да съставят акт за административно нарушение на виновника.

Употребата на отровни примамки се забранява и в **Закона за биологичното разнообразие**. В Приложение № 5 към чл. 44, ал. 1 на закона като забранени уреди, методи и средства за улавяне и убиване са изрично посочени:

Бозайници:

- Отрови и примамки с отрова или упойващи средства;

Птици:

- Мрежи, капани, примамки с отрова или упойващи средства;

Риби:

-Отрови

По отношение на защитените видове, които са включени в Приложение 3 на закона, в това число и лешоядите:

Чл. 38. (1) За животинските видове от приложение № 3 се забраняват:

1. всички форми на умишлено улавяне или убиване на екземпляри с каквито и да е уреди, средства и методи;

Съгласно Закона за биологичното разнообразие (чл. 125) за нарушение на разпоредбите по чл. 38 физическите лица се наказват с глоба от 100 до 5000 лв., а на юридическите лица и едноличните търговци се налага имуществена санкция от 500 до 10 000 лв.

Нарушенията се установяват с акт на длъжностно лице, определено от министъра на околната среда и водите или от изпълнителния директор на Изпълнителната агенция по горите, от областния управител или от кмета на общината (чл. 130).

Законът за ветеринарномедицинската дейност забранява причиняването на смърт на животни освен в случаите предвидени в закона (чл.151 ал.1). В **Закона за защита на животните** (чл. 7) също се забранява проявата на жестокост към животните включително и в случаите по чл. 151 от Закона за ветеринарномедицинската дейност. В случаите, когато извършеното деяние не представлява престъпление в закона са предвидени административни наказания – глоби.

В Закона за защита на животните ясно са очертани и компетенциите на отделните институции :

Чл. 59. (1) Контролът по този закон се осъществява от министъра на земеделието, храните и горите чрез Българската агенция по безопасност на храните.

(2) Контролът по изпълнение на мерките за защита на дивите животни се осъществява от министъра на околната среда и водите и министъра на земеделието, храните и горите чрез Изпълнителната агенция по горите.

Съгласно същия закон за безстопанствените кучета отговарят органите на местната власт.

Наказателният кодекс инкриминира проявата на жестокост и умъртвяването на гръбначни животни:

Чл. 325б. (1) *Който, като прояви жестокост към гръбначно животно, му причини противозаконно смърт, тежко или трайно увреждане, се наказва с лишаване от свобода до три години и с глоба от хиляда до пет хиляди лева.*

(2) Наказанието е от една до три години и глоба от две хиляди до пет хиляди лева, когато деянието по ал. 1 е извършено:

1. от лице, което осъществява дейност или професия, свързана с отглеждане на животни или полагане на грижи за тях;

2. по начин или със средства, опасни за живота на хора или животни, по особено мъчителен начин за животното или с особена жестокост;

3. на публично място или в присъствието на малолетно или непълнолетно лице;

4. повторно.

Съгласно определенията в допълните разпоредби на Закона за ветеринарномедицинската дейност :

74.2). "Особена жестокост" към животните е: умъртвяването чрез отрова или инжектиране на вещества, които предизвикват мъчителна и болезнена смърт;

Следователно в случаите на умъртвяване на животни в резултат на употреба на отрова следва да се прилага чл. 325б ал.2 т.2 от Наказателния кодекс.

В Наказателния кодекс има и специални текстове засягащи унищожаването на защитени видове:

Чл. 278г. (1) Който противозаконно унищожжи, повреди, придобие, държи или отчужди екземпляр от защитен вид от дивата флора или фауна, когато не представлява маловажен случай, се наказва с лишаване от свобода до три години или глоба от две хиляди до десет хиляди лева.

Чл. 278д. Който противозаконно унищожжи, повреди, държи, придобие или отчужди екземпляр от европейски или световно застрашени диви гръбначни животни или екземпляр от вид по приложение № 3 към Закона за биологичното разнообразие, означен със знак (), се наказва с лишаване от свобода до пет години, както и с глоба от пет хиляди до двадесет хиляди лева.*

Анализът на действащата нормативна база показва, че съгласно действащото българско законодателство употребата на отровни примамки и умъртвяването на гръбначни животни и особено на защитени видове се явява престъпление. На практика обаче до сега няма случай, при който има разкриване на извършителя и подвеждането му под наказателна отговорност. Често случаите на тровене се третираат като маловажни и не се предприемат никакви мерки, като до голяма степен това се дължи и на неясните отговорности на институциите.

Отговорни институции и ролята им в случай на тровене

Полиция

Съгласно Закона за Министерство на вътрешните работи (Чл. 15. ал.1) дейността по разследване на престъпления се осъществява от разследващи полицаи и други полицейски органи при условията и по реда на Наказателно-процесуалния кодекс. Това означава, че в случаите по чл. 278г, 278д и 325б от Наказателния кодекс основна роля имат органите на МВР

От момента на образуване на досъдебно производство всички дейности по разследването се извършват съгласно процедурите, разписани в Наказателно-процесуалния кодекс.

Водеща роля в разследването на престъплението има разследващият полицай, който организира и координира дейността на останалите участници в разследването, провежда разпити и други неотложни процесуално-следствени действия, съставя огледен протокол и т.н.

Важна роля в процеса на разследване има вещото лице или специалист-технически помощник, които заснема местопроизшествието, извършва експертен оглед с цел откриване, изземване и процесуално оформяне на веществени доказателства и доказателствени средства. В случай на отровени животни трябва да присъства и ветеринарен лекар в качеството на вещо лице. Той трябва да бъде посочен от разследващия полицай.

На огледа присъстват и поемни лица, които наблюдават действията на участниците в огледа с цел да осигурят и удостоверят тяхната законосъобразност.

Поради засиления обществен натиск със заповед на министъра на вътрешните работи от 25.06.2015 г. е разпоредено на служителите на СДВР и ОД МВР да се определят разследващи полицаи и служители с оперативни функции, които съобразно функционалната си компетентност, да работят по досъдебни производства за престъпленията по членовете от Наказателния кодекс, инкриминиращи жестокостта към животни. Определените служители в структурите на МВР работят изключително при сигнали за насилие върху животни. За съжаление формирането на т.нар. зоополиция все още става бавно и тепърва се създава капацитет. При създаването на зоополицията се предвижда сключване на конкретно споразумение за сътрудничество на органите на МВР с Министерството на земеделието и храните, в чийто състав са органите, компетентни да установяват и налагат административни наказания по Закона за защита на животните. Текст на подобно споразумение не бе открит и може да се предположи, че такова все още не е сключено.

Прокуратура - според Конституцията на Република България прокуратурата следи за спазване на законността, като ръководи разследването и упражнява надзор за законосъобразното му провеждане; може да извършва разследване; да привлича към отговорност лицата, които са извършили престъпления, и поддържа обвинението по наказателни дела от общ характер. Сигнали за извършени престъпления могат да се подават до прокуратурата като в този случай прокурорът решава дали лично или чрез разследващия орган да възложи на органите на полицията, както и на вещите лица представянето на експертни заключения, извършването на проверки и други действия, с които да бъде събрана допълнителна информация, даваща основание за търсене на наказателна отговорност и образуване на досъдебно производство. Ако полицейските органи съберат достатъчно данни, уличаващи определено лице в извършване на престъпление, те предават материалите на разследващия полицай и незабавно уведомяват прокурора, който повдига обвинения на съответното лице.

Българска агенция по безопасност на храните (БАБХ) – осъществява официален контрол по отношение на продуктите за растителна защита и здравеопазване и хуманитарно отношение към животните (Закон за Българската агенция по безопасност на храните чл.3 ал.1,2).

В компетенциите на Областните дирекции по безопасност на храните (ОДБХ) съгласно Устройствения правилник на БАБХ влиза контролът на спазването на изискванията за хуманно отношение към животните (чл.30, ал. 9 т. г) и на производството, съхранението, пускането на пазара, търговията и употребата на продукти за растителна защита и торове (чл.30, ал. 9 т.и)

Съгласно Закона за Ветеринарно медицинската дейност официалните ветеринарни лекари имат контролни функции включително и по отношение на хуманното отношение към животните. Те обаче не са задължени в случай на отровени животни да участват в събирането на вещевени доказателства например да взимат проби, да правят аутопсии и т.н. Съгласно закона право да правят аутопсии и да изпращат материали за лабораторни изследвания имат ветеринарните лекари, които упражняват ветеринарно медицинска практика (чл.39, ал.2 т.10).

Съгласно Наредба № 24 от 28.12.2009 г. за реда и начините на взаимодействие между органите на Националната ветеринарномедицинска служба и Министерството на вътрешните работи представители на БАБХ могат да извършват съвместно с представители на МВР съвместни проверки по отношение на хуманното отношение към животните (чл.7, ал. 2, т.в) по реда определен в наредбата. В случай на констатирано нарушение на ветеринарномедицинските изисквания от представител на МВР той е длъжен да уведоми официалния ветеринарен лекар, който извършва проверка на място и

при констатиране на нарушение на ветеринарномедицинските изисквания в зависимост от вида и степента им се издава предписание, акт за възбрана, разпореждане или се съставя акт за установяване на административно нарушение.

БАБХ има контролни функции и съгласно действащото законодателство може да оказва съдействие в случаи на нарушение на Закона за ветеринарно медицинската дейност и Закона за защита на животните. Събирането и обработката на доказателства при извършено престъпление обаче не е от компетенцията на представителите на БАБХ.

Изпълнителна дирекция по горите (ИАГ) – изпълнява контролни функции по отношение на опазване на дивеча и горите. Съгласно Устройствения правилник на ИАГ това се осъществява от дирекция „Опазване на горите“ и дирекция „Ловно стопанство“.

В задълженията на дирекция „Опазване на горите“ влизат координация, контрол и отчет на дейностите по опазване на дивеча (чл.19 ал.6), а дирекция „Ловно стопанство“ е пряко отговорна за контрола на стопанисването, опазването и ползването на дивеча (чл. 19а, ал.2, т. а). Регионалните дирекции по горите (РДГ) съгласно Устройствения правилник на РДГ упражняват контролни функции чрез структурите си. Съгласно чл. 10 на правилника, РДГ има прерогативи да :

30. издава разпореждания за спиране и прекратяване на дейности при констатиране на нарушения по Закона за горите, Закона за лова и опазване на дивеча, Закона за защитените територии, Закона за рибарството и аквакултурите, Закона за лечебните растения, Закона за биологичното разнообразие, Закона за опазване на селскостопанското имущество и подзаконовите актове по прилагането им;

31. сигнализира незабавно органите на Министерството на вътрешните работи при установяване на данни за извършване на престъпления, свързани с дейностите в горите, и съдейства за тяхното разкриване.

Според Закона за защита на животните структурите на ИАГ имат задължение да контролират изпълнение на мерките за защита на дивите животни - в случая на дивеча, но конкретните задължения все още не са изяснени. В случай на тровене, най-вече при който има отровен дивеч, структурите на ИАГ могат да издадат констативен протокол за извършено престъпление, да съставят акт и да сигнализират и съдействат на органите на МВР.

Министерство на околната среда и водите (МОСВ) – има компетенции по отношение на разрешителните за опасните химически вещества и опазване на

биологичното разнообразие. Съгласно Закона за опазване на биологичното разнообразие (чл.117, ал.3) контролът на опазването на растителните и животинските видове е в правомощията на Регионалните инспекции по околна среда и водите (РИОСВ). Според Правилника за устройството и дейността на регионалните инспекции по околна среда и водите директорът на РИОСВ може да налага глоби, имуществени санкции и принудителни административни мерки при констатирани нарушения на законодателството в областта на околната среда (чл.7, ал.4). В случаите на бедстващи защитени видове представители на РИОСВ имат правомощия след проверка на място с констативен протокол да ги изпратят към спасителен център.

Действия в случай на тровене

В случай на използване на отровна примамка и отровени животни е препоръчително да се спазват следните стъпки:

1. Подаване на сигнал

Задължително е да се подаде сигнал за извършено престъпление по някой от следните начини:

- \\ Телефон 112
- \\ Районен полицейски инспектор
- \\ Районна прокуратура

Сигналите до телефон 112 се записват и задължително се предават на отговорната институция. Често обаче особено при отровени защитени видове сигналите се препращат вместо към полицията към РИОСВ. Поради това е важно при подаване на сигнал да се подчертае, че става дума престъпление свързано с жестокост към гръбначни животни и да се изисква сигнала да бъде предаден на МВР, за да може възможно най-бързо да се започнат дейностите по разследване на престъплението.

Сигнал за извършено престъпление може да се подава и към районите полицейски инспектори или към районната прокуратура, която може да задължи органите на МВР да започнат разследване.

В случай на тровене трябва да информират и институциите, които съгласно действащото законодателство имат отношение към случая.

- \\ РИОСВ – в случай на отровени видове, включени в приложенията на ЗБР – чрез подаване на сигнал на Зеления телефон
- \\ Местните структури на ИАГ – в случай на отровен дивеч
- \\ ОДБХ – в случай на отровени домашни животни

Трябва да се отбележи, че тези институции нямат пряко отношение към разследването на престъплението, в техните компетенции е само регистрирането на административни нарушения, но те могат да издадат констативни протоколи, да изискват от органите на МВР да проведат разследване и да подпомогнат дейността на разследващите органи както и да бъдат поемни лица при огледа.

2. Опазване на местопроизшествието

Тъй като по закон залагането и убиването на гръбначни животни с отровни примамки е престъпление, мястото на което са открити мъртви или бедстващи животни трябва да се третира като местопроизшествие. До пристигане на

разследващите органи е изключително важно местопроизшествието да се запази – т.е. да не се пипа и мести нищо, да се избягва струпване на много хора. Първият полицаи, който пристигне на мястото, трябва да следва точни процедурни указания, разработени, за да запазят веществените доказателства от повреда, заразяване или изгубване до пристигането на следователите. Следването на тези процедури ще осигури събирането на веществени доказателства, необходими за определяне и обвиняване на извършителя.

Струпването на много хора също така може да попречи или забави работата на специализирания екип за борба с отровите. Пипането на отровните примамки или на отровените животни не само може да попречи на разследването, но може да представлява и сериозен риск за живота и здравето на хората, които го правят, особено ако не са взети предпазни мерки и не се използва предпазно облекло. Както бе отбелязано токсичните химични вещества могат да въздействат не само чрез поглъщане, но и чрез допир с кожата и/или чрез вдишване.

3. Оглед на място и събиране на веществени доказателства

Огледът на място се извършва от представители на полицията, като в него могат да участват и представители на други институции, имащи отношение по случая, както и представители на НПО. По време на разследването и огледа на място е изключително важно да се следват разпореденията на полицията.

При огледа, събирането на веществените доказателства и при назначаване на необходимите експертизи трябва стриктно да се следват разпоредбите на НПК.

Огледът на трупове на животни и взимане на проби от тях трябва да бъдат направени от вещо лице, посочено от органите на досъдебно производство. Вещото лице съгласно разпоредбите на НПК трябва да е специалист от съответната област – в случая ветеринарна медицина, т.е. ветеринарен лекар. Официалните ветеринарни лекари имат контролни функции и не могат да бъдат вещи лица, защото като представители на институцията, отговорна за контрола на прилагането на законодателството свързано с хуманното отношение към животните, те са заинтересовани от изхода на разследването. Въпреки това практиката показва, че в краен случай те могат да окажат и такова съдействие на разследващите органи.

В случай на отровен вид, включен в Приложение №3 на Закона за биологичното разнообразие обаче важат забраните, посочени в чл. 38 от закона:

Чл. 38. (1) За животинските видове от приложение № 3 се забраняват:

5. вземане на намерени мъртви екземпляри

Следователно в случай на отровени белоглави лешояди например е налице забрана за събирането на трупове им освен ако лицата, които го правят не

притежават разрешително, издадено от министъра на околната среда и водите съгласно Наредба № 8 от 12 декември 2003 г. за реда и условията за издаване на разрешителни за изключенията от забраните, въведени със закона за биологичното разнообразие за животинските и растителните видове от приложение № 3, за животинските видове от приложение № 4, за всички видове диви птици, извън тези от приложение № 3 и приложение № 4 и за използване на неселективните уреди, средства и методи за улавяне и убиване от приложение № 5.

Поради това, за да се спазят законовите изисквания, е препоръчително вещото лице да има и издадено разрешително за изключения от забраните съгласно Наредба № 8 или събирането на мъртви видове, включени в съответните приложения на ЗБР да се извършва от лица с издадени разрешителни под надзора на разследващите органи, вещото лице и представители на РИОСВ. Отстраняването на всички трупове на отровени животни е задължително, за да не се допусне вторично натравяне, както и замърсяване на околната среда.

В правомощията на разследващите органи е и назначаването на допълнителни експертизи като например аутопсия и допълнителни изследвания за установяване на вида на използваното вещество. Това отново става съгласно разпоредбите на НПК с акт за назначаване на експертиза.

Важно е да се отбележи, че всички събрани веществени доказателства трябва да се пазят до края на наказателното производство или до прокурорско разпореждане.

Трупите на отровените животни освен веществени доказателства представляват и странични животински продукти (СЖП) и при транспортирането им например за аутопсия трябва да се спазват и законовите разпоредби свързани със СЖП и да се транспортират с транспортно средство специализирано за транспорт на СЖП. Разследващите органи могат да поискат съдействие от организации, които разполагат с такива транспортни средства. Задължително е при транспортиране трупите да бъдат добре опаковани, така че да не се допуска не само замърсяване на трупите, но и разпространение на отровното вещество.

Ако трупите на отровените животни се освободят като веществени доказателства те следва да се унищожат съгласно разпоредбите свързани със СЖП в екарисаж. В тези случаи полицията или прокуратурата могат да потърсят съдействие от БАБХ, в чиито отговорности влиза и управлението на СЖП. Заравянето или изгарянето на трупове на отровени животни не само е забранено съгласно ветеринарно-медицинското законодателство, но и е опасно за околната среда и може да доведе до замърсяване с токсични вещества на въздуха, почвите и водите.

Не винаги, когато има умрял лешояд става дума за отрова, и затова винаги трябва да се изисква от вещите лица или от експертите, извършващи аутопсия, да се направят допълнителни анализи, които да изяснят причината за смъртта.

Природозащитни дейности в случай на тровене

В рамките на Българо-швейцарската програма за опазване на биоразнообразието през 1996 г. е разработен първият план за действие при тровене. Той включва мерки за въвличане на институциите на местно и национално ниво и мерки за подпомагане на лешоядите. Планът е приложен за първи път при тровенето през 1996 г. и в резултат на приложените мерки загубите за колонията белоглави лешояди са минимални и тровенето е спряно. (Христов 2000).

Мерките за подпомагане на лешоядите в случай на тровене или при съмнение за такова са следните:

- ✧ **Спешни подхранвания** – в случай на тровене е изключително важно лешоядите да се привлекат и задържат далече от отровните примамки. Затова се правят постоянни подхранвания на площадките за подхранване, а при необходимост и в близост до гнездовите находища. По този начин се осигурява сигурна храна за лешоядите и се предотвратява или поне намалява възможността лешоядите да открият отровна храна.
- ✧ **Незабавно уведомяване на всички организации, занимаващи се с лешояди** – за да може също да предприемат мерки за задържане на лешоядите в териториите, в които работят
- ✧ **Постоянен мониторинг на колонията** с цел установяване на щетите и набелязване на птиците, нуждаещи се от помощ.
- ✧ **Издирване източника на отровата** – създаденият в рамките на проекта специализиран екип за борба с отровите, представители на неправителствени организации и доброволци могат да се включат в издирване на отровните примамки, но трябва стриктно да следват указанията на разследващия полицаи и в никакъв случай да не замърсяват местопроизшествието. В случаите, когато отровените птици се откриват далеч от източника на отрова – например в гнездата, въвличането на колкото може повече доброволци би допринесло за по-бързото откриване на отровните примамки.

Всички природозащитни дейности следва да се прилагат докато не е сигурно, че всички отровни примамки са премахнати и вече не съществува опасност за лешоядите.

Изключително важно е всички действия да бъдат добре координирани и организирани и отговорностите на всички членове на екипа да са ясно разпределени, тъй като в противен случай може да се стигне до противоречащи си действия, които да имат негативни последствия.

Препоръки

Препоръки по отношение на действащата нормативна база:

- ✖ Ясно дефиниране на понятието „отровно вещество“ – както бе посочено такова не съществува в действащата нормативна база.
- ✖ Промени в ЗБР, които да позволят изключение на забраните предвидени в чл. 38 ал.1 т.5 по отношение на мъртви екземпляри от защитени видове при извършено престъпление по чл. 278г, 278д и 325б от Наказателния кодекс за ангажирани в разследването им вещи лица, без да е необходимо писмено разрешение на министъра на околната среда и водите – т.е да се позволи на вещите лица, които са ангажирани в разследването на дадено престъпление да местят защитени видове. Това би облекчило работата на разследващите органи и вещите лица в случаите на отровени защитени видове
- ✖ Сключване на конкретно споразумение за сътрудничество на органите на МВР с Министерството на околната среда и водите, в чийто състав са органите, компетентни да установяват и налагат административни наказания по Закона за биологичното разнообразие и Закона за защита на животните по отношение на защитените видове по подобие на споразумението, което е в процес на разработка с Министерството на земеделието и храните.
- ✖ Промяна на Наказателния кодекс с цел въвеждане на по-строги наказания при незаконна употреба на отровни вещества.

Работа с институции и организации

- ✖ Сътрудничество с т.нар зоополиция. Тъй като тези структури към СДВР и ОД МВР тепърва се създават и започват да трупат капацитет е важно неправителствените организации, работещи за опазването на защитени видове, да си сътрудничат с тях и да подпомогнат създаването на капацитет за разследване на престъпления, свързани с жестоко отношение към диви животни. Препоръчително е да се започне със срещи и сътрудничество на регионално ниво в рамките на проектната територия с ОД МВР Кърджали и Хасково и при добро взаимодействие натрупаният опит може да се приложи и в други райони.
- ✖ Сътрудничество и посредничество между институциите, въвлечени в прилагането на законодателството свързано с употребата на отровни вещества и в контрола, предотвратяването и разкриването на престъпления срещу животни.
- ✖ Сътрудничество с други неправителствени организации, имащи отношение към незаконната употреба на отрови за изработване на общи стратегии и политики по проблема. Това са преди всичко природозащитни организации и такива работещи за защита на животните. Трябва да се отбележи, че

именно благодарение натиска и протестите на организации за защита на животните бяха приети поправките в Наказателния кодекс инкриминиращи жестокостта към животните. Тези организации се борят активно и срещу употребата на отрови срещу безстопанствени животни, които представляват опасност и за лешоядите.

- ✧ Съвместни дейности с всички организации, занимаващи се с лешояди в случай на тровене за снижаване на загубите при евентуално използване на отрови.
- ✧ Подпомагане на дейности на общини и организации за защита на животните, занимаващи се с безстопанствени кучета с цел намаляване на проблема и на вероятността за използване на отрови за регулиране на популациите им.

Създаване на капацитет и работа с местните общности

- ✧ Привличане на доброволци в дейностите по опазване на лешоядите с цел повишаване на капацитета на организацията особено при кризисни ситуации като тровене.
- ✧ Въвличане на местни хора като доброволци и помощници в дейностите по опазване на лешоядите. В случай на тровене, както и в други ситуации местните хора могат да окажат ценна подкрепа и съдействие и да помогнат в събирането на информация
- ✧ Идентифициране и привличане на местните формални и неформални лидери. Във всяка общност освен формални лидери като кмет или председател на ловна дружинка има и неформални лидери, които влияят на обществените нагласи.
- ✧ Работа с местните общности – трябва да се има предвид, че в последните години социалните, икономическите и културните разлики между хората, живеещи в отдалечени райони като по-голяма част от проектната територия, и хората от големите градове става все по-голяма и комуникацията между двете групи често е затруднена и дори невъзможна. Затова трябва да се наблегне на разбираеми за местната общност послания и задължително да се подхожда с уважение към местните. Доброто познаване на местните общности и на животновъдните и други практики, имащи пряко или косвено отношение към опазването на лешоядите и употребата на опасни химически вещества, също би подпомогнало работата с местните.

Снижаване на конфликтите

- ✧ Популяризиране и подпомагане на превантивни мерки за намаляване на конфликта човек-хищник. В проекта на Плана за вълка в България има редица мерки за снижаване на загубите от вълци, които могат да се популяризират сред местните жители. Добър превантивен ефект в

миналото е имало и раздаването на кучета за охрана на стада. Кучетата работят добре срещу хищници обаче само в стада на животновъди, които полагат грижи за тях, но въпреки всичко раздаването на пастирски кучета има позитивен ефект върху отношението на местните хора.

- \ Популяризиране на природосъобразното пашуване в животновъдството – отглеждането на стада със социална структура и в брой, отговарящ на продуктивността на пасищата. Стадата със социална структура, подобно на едрите тревопасни в Африка, могат сами да се предпазят от хищници и понесат много по-малки загуби от вълци. Когато броят на отглежданите животни отговаря на продуктивността на пасищата животните от стадото не се разпръскват на големи разстояния в търсене на храна и оставайки в стадото по-лесно се предпазват. За съжаление повечето животновъди в района поради субсидиите на глава искат да увеличават броя на животните, като по този начин или пасищата не могат да изхранят увеличения брой животни и те се разпръскват или в стадото механично се добавят нови животни, които не се социализират и лесно стават плячка на хищниците. Отглеждането на различни видове животни с различни хранителни предпочитания например крави и коне, би оказало положителен ефект не само върху пасищата, но и върху способността на животните, отглеждани по екстензивен начин в природата, да се предпазят от хищници.
- \ Промяна на системата на субсидиране с цел стимулиране на природосъобразни практики като отглеждането на различни видове животни за сметка на субсидиите на глава, които стимулират увеличаване на броя животни от един и същи вид и по този начин изострят конфликта с хищниците.

Заклучение

Благодарение на дългогодишната работа за опазване на лешоядите и въвличането на институциите и местната общност регистрираните случаи на нелегално използване на отрова в Източни Родопи от 90-те години на XX век до сега са рядкост. В много от случаите на намерени мъртви птици, интерпретирани като отровени, всъщност става дума за смърт в резултат на заболяване, пътен инцидент или сблъсък с електро преносната мрежа. Въпреки това поставянето на отровни примамки е една от сериозните заплахи и работата за снижаването ѝ е важна част от дейностите по опазването на лешоядните видове птици. Българското законодателство предоставя достатъчно възможности за справяне с незаконната употреба на отровни вещества, но все още липсва достатъчно капацитет за прилагането му особено по отношение на защитени видове.

Литература

Боев, Н., 1965. Да запазим грабливите птици. – Природа и знание, 10

Боев, Н., Мичев, Т., 1980. Минало и сегашно разпространение на лешоядите в България. – В: Регионелен симп. по проект 8-МАБ 'Опазване на природните територии и съдържащия се в тях генетичен фонд' – ЮНЕСКО, 20–24.10.1980, Благоевград. Сборник материали, С., БАН, 566–575

Боев, Н., 1997. Вълкът (*Canis lupus* L., 1758) в България за 100 години (1878–1978). – *Historia naturalis bulgarica*, 8: 35–49

Спасов, Н., Боев, З., Помаков, Вл., 1989. Кой се хвана в клопката? – в. „Антени“, бр. 13 (949).29.03.1989: 4

Христов, Х. 2000. Състояние, мониторинг и подпомагане на лешоядните птици в Източни Родопи. – В: Опазване на биологичното разнообразие в Източни Родопи, БШПОБ, София, 71–92

Hristov, H., 1998 Monitoring and support of the vultures in the Eastern Rhodopes, BSBCP “Eastern Rhodopes”; Final Report 1994-1997

Законови и подзаконови нормативни актове

Закон за биологичното разнообразие

Закон за Българската агенция по безопасност на храните

Закон за ветеринарномедицинската дейност

Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и препарати,

Закон за защита на животните

Закон за защита на растенията

Закон за лова и опазване на дивеча

Закон за Министерство на вътрешните работи

Закон за съдебната власт

Конституция на Република България

Наказателния кодекс

Наказателно-процесуалния кодекс

Наредба за условията и реда за етикетирание на продукти за растителна защита (обн., ДВ, бр. 54 от 13.06.2003 г)

Наредба за изискванията към складовата база, транспортирането и съхранението на продукти за растителна защита (обн., ДВ, бр. 101 от 15.12.2006 г.)

Наредба № 3 от 31.07.2017 г. за условията и реда за производство, пускане на пазара, търговия, преупаковане, транспортиране и съхранение на продукти за растителна защита

Наредба № 7 от 24.02. 2015 г. за прилагане на мярка 10 „Агроекология и климат“ от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г

Наредба № 8 от 12. 12. 2003 г. за реда и условията за издаване на разрешителни за изключенията от забраните, въведени със закона за биологичното разнообразие за животинските и растителните видове от приложение № 3, за животинските видове от приложение № 4, за всички видове диви птици, извън тези от приложение № 3 и приложение № 4 и за използване на неселективните уреди, средства и методи за улавяне и убиване от приложение № 5.

Наредба № 11 от 12.04.1995 г. за санитарно-хигиенните изисквания към устройството и работата на селскостопанските аптеки

Наредба № 21 от 30 юни 2010 г. за реда за контрол на изискванията на схемите за национални доплащания към директните плащания

Наредба № 24 от 28.12.2009 г. за реда и начините на взаимодействие между органите на Националната ветеринарномедицинска служба и Министерството на вътрешните работи

Наредба № 104 от 22 .08. 2006 г. за контрол върху предлагането на пазара и употребата на продукти за растителна защита

Правилник за приложение на Закона за лова и опазване на дивеча

Правилник за устройството и дейността на Регионалните инспекции по околна среда и водите

Устройствен правилник на Българската агенция по безопасност на храните

Устройствен правилник на Изпълнителна агенция по горите

Устройствен правилник на Регионалните дирекции по горите

Списък на използваните съкращения

БАБХ	Българска агенция по безопасност на храните
ДВ	Държавен вестник
ДДТ	дихлоро-дифенил-трихлороетан
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗВМД	Закон за ветеринарномедицинската дейност
ИАГ	Изпълнителна агенция по горите
ИПНС	Известия на президиума на Народното събрание
КГГП	Комитет по горите и горската промишленост
КОПС	Комитет по опазване на природната среда
МВР	Министерство на вътрешните работи
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
НК	Наказателен кодекс
НПК	Наказателно-процесуален кодекс
НПО	Неправителствена организация
ОДБХ	Областна дирекция по безопасност на храните
ОД МВР	Областна дирекция на Министерството на вътрешните работи
РДГ	Регионална дирекция по горите
РИОСВ	Регионална инспекция по околна среда и водите
РУ	Районно управление
СДВР	Столична дирекция на вътрешните работи
СЖП	Странични животински продукти
LD 50	Средна летална доза

Summary

“All things are poison and nothing is without poison; only the dose makes a thing not a poison.”

Paracelsus

The current report is developed under Action A7 of **LIFE 14 NAT/NL/901** project.

Poisons are chemical compounds or substances that affect the normal lifecycle of the living organisms. If they enter into the body under certain conditions cause a health disorder or death.

The current report previews the history of poisoning and analyzes the main causes of poison use as well as the legal policy operations regarding poisoning. It also delivers some recommendations in terms of a poisoning incident occurrence and the relevant conservation actions.

Prior to the end of the World War II the poisonous substances were widely used in the fight against pests' species on plants and also carnivore species in the state. The extermination of the pest species was also promoted by numerous means, including money grants. Later on, in the 60's some of these substances were forbidden because of the lack of control and their harmful impact on many non pest species. However, it was already late for most of the vulture species which by that time were almost extirpated from the country, although all the vulture species were protected by the law at that time.

There are two main reasons behind the poisons use – the human-carnivore conflict and the human-human conflict. Vultures and raptor species are in most of the cases indirect victims. In both cases poison bait is set to kill a carnivore specie/s damaging domestic animals or to exterminate others' people carnivore species (dogs in most of the cases) because of some personal conflicts of interests. In this regard there are several state ordinances and legal Acts that foresee different type of penalties and fines against perpetrators of these crimes. A detailed analysis of the responsible state authorities and their role in the crime investigation process is introduced in the current report together with comprehensive step by step guidelines for collection of evidences. Except for this analysis, the most important conservation actions to prevent further poisoning on other vulture or raptor species is presented together with recommendations regarding the minimization of the poisoning risk, capacity building in local communities, legislative changes, etc.